

HAASTE-analyysi

Asiakkaan nimi:	
Päivämäärä:	

HAASTE –analyysi on työkalu, joka auttaa huomioimaan erilaisia haastavan käyttäytymisen taustalla mahdollisesti vaikuttavia syitä. Arvioi henkilön käyttäytymistä päivittäisessä elämässä tilanteissa suhteessa hänen kehitystasoonsa. Vastaa väittämiin ”kyllä”, ”ei” tai ”en tiedä”. Jos olet vastauksesta vähänkin epävarma, vastaa ”en tiedä”.

HAASTE-hanke etsii tapoja ennaltaehkäistä ja vähentää haastavaa käyttäytymistä. Autismisäätiön hallinnoima hanke toteutetaan Raha-automaattiyhdistyksen tuella.

1 KOMMUNIKAATIO

Kommunikaatio muodostuu viesteistä, joita lähetetään ja vastaanotetaan jonkin kommunikaatiokeinoon avulla. Jokaisella henkilöllä on oikeus ilmaista itseään, ymmärtää ja tulla ymmärretyksi ajasta, paikasta ja kumppanista riippumatta. Kommunikaation toteutuminen vaatii ympäristön, jossa henkilöä tuetaan, ymmärretään ja hänen kanssaan halutaan kommunikoida. Onnistunut kommunikaatio vaatii kommunikaatio- ja vuorovaikutustaitoja sekä kommunikaatiokeinoon ja mahdollisen apuvälineen hallintaa.

Ihmisellä pitää olla mahdollisuus tulla toimeen myös sellaisissa tilanteissa, joissa kommunikaatio on puutteellista. Toimeentuleminen ei kuitenkaan ole merkki riittävästä kommunikaatiosta, esimerkiksi muutaman sanan tai viittoman käyttäminen ei ole luettavissa toimivaksi kommunikaatiokeinoksi. Tämän osion tavoitteena on ohjata tarkastelua kommunikaation toteutumiseen ja mahdollisiin vaikutuksiin haastavan käyttäytymisen ilmenemisen osalta.

1.	Henkilöllä on käytössään ymmärrettävä, tarkka ja tehokas väline itsenäiseen ilmaisuun.	
2.	Henkilö kommunikoi oma-aloitteisesti.	
3.	Henkilö kohdentaa viestinsä toiselle ihmiselle.	
4.	Henkilö on sinnikäs kommunikoinnissaan, eli toistaa viestinsä ja etsii henkilön tai kommunikointivälineen tarvittaessa.	
5.	Henkilö osaa pyytää apua ja asioita, kieltäytyä, myöntyä, noudattaa elintärkeitä ohjeita ja noudattaa päiväohjelmaansa.	
6.	Henkilö ymmärtää ympäristön ihmisten kommunikaatiota.	

2 VUOROVAIKUTUS

Vuorovaikutus on yhteyttä toiseen ihmiseen. Oikeankaltainen vuorovaikutus luo perustan hyvälle kommunikaatiolle. Ihmisillä on yksilöllinen tarve sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja kanssakäymiseen. Vuorovaikutuksen tarve vaihtelee. Sen vuoksi kukaan ei voi määritellä sopivaa vuorovaikutuksen määrää toisen puolesta.

Puutteelliset vuorovaikutustaidot saattavat estää sopivan sosiaalisen kanssakäymisen toteutumisen. Näin ollen puutteet vuorovaikutustaidoissa voivat vaikuttaa henkilön elämänlaatua alentavasti. Tämän osion tavoitteena on selvittää, onko haastavan käyttäytymisen taustalla vuorovaikutukseen liittyviä ongelmia.

1.	Vuorovaikutus toteutuu yleisesti hyväksyttävällä tavalla.	
2.	Kykenee toimimaan ryhmässä.	
3.	Tunnistaa omia tunnetilojaan.	
4.	Ilmaisee omia tunteitaan selkeästi.	
5.	Osaa säädellä omia tunnetilojaan.	
6.	Tunnistaa toisten tunnetiloja.	

3 FYYSINEN HYVINVOINTI

Fyysinen olo on merkittävä osa ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Ongelmat fyysisessä olotilassa, kuten jatkuva kipu, saattavat aiheuttaa muutoksia käyttäytymisessä. Erityistä tukea tarvitsevan henkilön voi olla vaikeaa kohdentaa paikkaa, jossa tuntee kipua. Voi olla, että hän ei edes osaa nimetä kehostaan välittyviä ikäviä tuntemuksia kivuksi. Tämän osion tavoitteena on varmistaa, ettei haastavan käyttäytymisen taustalla ole fyysiseen hyvinvointiin liittyviä tekijöitä, esimerkiksi tulehdus, kipu tai kutina.

1.	Liikkuu riittävästi päivän aikana.	
2.	Motoriset taidot ovat riittävät päivittäisten toimintojen toteuttamiseen.	
3.	Unen määrä on sopiva (ei liian vähäinen tai runsas).	
4.	Perusterveys on tutkittu.	
5.	Fyysinen syy haastavaan käyttäytymiseen on poissuljettu.	
6.	Osaa tunnistaa oman fyysisen vointinsa, esimerkiksi kivun.	
7.	Osaa ilmaista oman fyysisen vointinsa.	
8.	Vamman tai sairauden takia hankitut apuvälineet ovat asianmukaisia.	

4 PSYKKINEN HYVINVOINTI

Psyykinen hyvinvointi koostuu monesta toisiinsa vaikuttavasta eri tekijästä. Eräs merkittävin näistä tekijöistä on itsetunto. Itsetunnon eheydellä on ratkaiseva vaikutus esimerkiksi ihmisen päätöksenteossa. Se näyttäytyy siinä, miten ihminen kokee suhteensa ympäristöön ja omiin vaikuttamismahdollisuuksiinsa.

Oikeanlaisen ympäristön merkitys ihmisen psyykkiselle hyvinvoinnille on suuri. Useimmiten haastava käyttäytyminen vähenee henkilön yksilöllisten tarpeiden huomioimisen myötä. Tämän osion tavoitteena on ohjata tarkastelua niihin psyykkisen hyvinvoinnin tekijöihin, joihin on mahdollista vaikuttaa, ja jotka voivat kohentuessaan parantaa elämänlaatua.

1.	Päivittäinen mieliala on suhteellisen tasainen.	
2.	Vaikuttaa tyytyväiseltä elämäänsä.	
3.	Vireystila on useimmiten tilanteeseen sopiva.	
4.	Stressitasoon vaikuttavat tekijät on tunnistettu.	
5.	Stressin varoitusmerkit on tunnistettu.	
6.	Päihteiden käyttö on kohtuullista.	

5 TOIMINNANOHJAUS

Toiminnanohjaus on kykyä työskennellä mielekkäällä tavalla eri tilanteissa sekä käyttäytyä tilanteen vaatimusten mukaan. Toiminnanohjaus pitää sisällään toiminnan suunnittelun, aloittamisen, toteuttamisen, lopettamisen ja arvioinnin. Toiminnanohjauksen vaikeudet ilmenevät esimerkiksi tarkkaavaisuuden ylläpitämisen vaikeutena, kognitiivisena joustamattomuutena, ajan hahmottamisen vaikeutena, sosiaalisten "sääntöjen" noudattamisena tai toimintojen aloittamisen ja lopettamisen vaikeutena. Aistipoikkeavuudet saattavat heikentää kykyä toiminnanohjaukseen. Tämän osion tavoitteena on ohjata tarkastelua haastavan käyttäytymisen taustalla mahdollisesti vaikuttaviin toiminnanohjauksen osa-alueisiin ja toiminnanohjauksen tukemiseen niin harjoittelun kuin ympäristön muokkauksenkin keinoin.

1.	Noudattaa aikatauluja (mm. vrk-rytmi).	
2.	Noudattaa ohjeita.	
3.	Osaa suunnitella toimintaansa.	
4.	Ymmärtää toiminnan tarkoituksen	
5.	Kohdistaa tarkkaavaisuutensa oikeaan asiaan.	
6.	Muuttaa toimintastrategiaansa tarvittaessa.	

6 AISTIT

Jokaisella ihmisellä on tarve saada miellyttäviä aistimuksia. Aistitiedon käsittelyn erilaisuudesta johtuen henkilön reagoiminen aistiärsykkeisiin voi olla poikkeavaa. Aisti-informaatio vaikuttaa henkilön kokemukseen ympäristöstään, joten haastava käyttäytyminen voi johtua aistitoimintojen poikkeavuudesta.

Tämän osion tarkoituksena on ohjata tarkastelua mahdollisiin yhteyksiin haastavan käyttäytymisen ja aistitoimintojen välillä. Aistitoimintojen arvioinnissa ja kuntoutuksessa tarpeellista on usein moniammatillinen yhteistyö.

1.	Suhtautuu/reagoi poikkeavasti liikkeen tunteeseen, esimerkiksi liukuportaat, hissi, auto.	
2.	Tasapainoainin toiminta on epävarmaa.	
3.	Suhtautuu/reagoi poikkeavasti joihinkin tuntoaistimuksiin.	
4.	Hakee voimakkaita tuntoaistimuksia.	
5.	Suhtautuu/reagoi poikkeavasti joihinkin makuihin.	
6.	Syö muutakin kuin syötäväksi tarkoitettua.	
7.	Suhtautuu/reagoi poikkeavasti joihinkin ääniin, esimerkiksi peittää korvansa.	
8.	Huomioi ääniä, joita muut eivät huomaa.	
9.	Pitää itse usein ääntä, esimerkiksi hymisee tai naksuttaa.	
10.	Suhtautuu/reagoi poikkeavasti joihinkin hajuihin, esimerkiksi peittää nenänsä, saa päänsärkyä tai haistelee aktiivisesti.	
11.	Huomioi hajuja, joita muut eivät huomaa.	
12.	Vaikeutta lihasvoiman säätämisessä tilanteeseen sopivaksi.	
13.	Suhtautuu/reagoi poikkeavasti joihinkin näköaistimuksiin (esimerkiksi siristää silmiään, tuijottaa kirkkaita valoja tai liikkuvia asioita).	

7 SEKSUAALISUUS

Seksuaalikasvatus on ihmiseksi kasvamisen tukemista. Seksuaalisuus kuuluu ihmisyyteen elämän alkamisesta sen loppumiseen saakka. Se on ominaisuus, jota kukaan muu ei voi toisen puolesta hänelle määritellä. Seksuaalisuutta ei voi kieltää tai ottaa toiselta pois. Seksuaalisuus on ihmisoikeus. Asioista ja ilmiöistä keskusteleminen auttaa jo paljon. Monet tilanteet näyttävät meille haasteellisina siksi, että neurokognitiivisia erityispiirteitä käyttäytymisen takana ei ole huomioitu.

1.	Henkilö kokee saaneensa luvan seksuaalisuudelleen.	
2.	Henkilöllä on riittävät seksuaaliterveyteen liittyvät tiedot.	
3.	Henkilöllä on riittävät taidot toteuttaa seksuaalisuuttaan.	

8 VAMMA- TAI SAIRAUSKOHTAISET TOIMINTARAJOITTEET

Vammaisuus tarkoittaa, että siitä aiheutuu henkilölle jonkinlaisia fyysisiä tai sosiaalisia toimintarajoitteita. Näiden vuoksi hän saattaa tarvita yksilöllistä tukea. Vammaisuuteen saattaa liittyä geneettinen taipumus liitännäissairauksiin. Henkilöllä saattaa olla jokin vammaisuudesta riippumaton sairaus. Tämän osion tarkoituksena on ohjata tarkastelemaan vammaisuudesta tai sairaudesta johtuvien toimintarajoitteiden ja haastavan käyttäytymisen välistä yhteyttä.

1.	Henkilöllä on fyysiseen toimintakykyyn vaikuttava vamma tai sairaus.	
2.	Henkilöllä on kognitiiviseen toimintakykyyn vaikuttava vamma tai sairaus.	